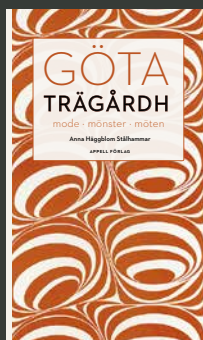
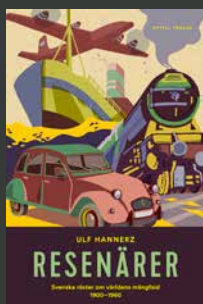

APPELL FÖRLAG

HÖSTENS BÖCKER 2024

- 4 Yoshio Nakajima
- 6 En röst för frigörelse
- 7 Värt att veta: Skogen / Speglingar
- 8 Följa pengarna
- 10 Vardagens föränderliga rum under 1900-talet 1-3
- 12 I konstens värld
- 14 Kvinnliga trädgårdsarkitekter i Sverige
- 16 Erik Allardt
- 17 Runes in Finland
- 18 Barnavård till salu
- 20 Hållbar stad
- 22 Resenärer
- 23 Göta Trägårdh

Vardagens föränderliga rum under 1900-talet, 1-3

Resenärer

Svenska röster om världens mångfald 1900-1960

ULF HANNERZ

Då omvärlden var längre bort, före charter och tv, var skribenternas röster desto viktigare. En personlig resa med kända namn – Bang, Dagerman, Myrdal – och nu glömda storheter, genom historiska skeenden och överraskande episoder.

224 s. Hårdband. Utkommen. ISBN: 978-91-989128-1-4

Barnavård till salu

Förlossningshem och barnpensionat 1900-1975

JOHANNA SKÖLD & JOHANNA SJÖBERG

De verkade på en vårdmarknad som fanns parallellt med välfärdsstatens framväxt, i en oreglerad gråzon, och långt in i modern tid: kvinnliga företagare som förestod förlossningshem och boenden där föräldrar inackorderade sina barn.

256 s. Hårdband. Illustrerad. Utk. okt. ISBN: 978-91-989128-2-1

Erik Allardt och den moderna sociologins genombrott

RISTO ALAPURO, MATTI ALESTALO, JUSSI SIMPURA, AINO SINNEMÄKI, JAN SUNDBERG & HANNU UUSITALO

Erik Allardt introducerade den moderna sociologin efter amerikansk förebild och bidrog till ämnets status som central samhällsvetenskap. Om hans forskning och stora inflytande på debatten från 1950-talet och framåt.

300 s. Hårdband. Illustrerad. Utk. okt. I samarbete med Svenska litteratursällskapet i Finland. ISBN: 978-91-989128-9-0

Runes in Finland

KENDRA WILLSON (ED.)

The few runic inscriptions in Finland have been a recurring theme in discussions of Finnish prehistory, particularly significant when it comes to the question of continuity in the Swedish-speaking population.

264 s. Mjukband. Illustrerad. Språk: Engelska. Utkommen. I samarbete med Svenska litteratursällskapet i Finland. ISBN: 978-91-989128-0-7

Göta Trägårdh

Mode, mönster, möten

ANNA HÄGGBLM STÅLHAMMAR

En av Sveriges mest tongivande textilformgivare och medgrundare till Beckmans designskola. Elever och släktingar berättar om en disciplinerad yrkeskvinna med accenter i rosa, ett rikt bildgalleri visar en mönstervärld i perfekt takt med tiden.

192 s. Mjukband med flikar. Illustrerad. Utkommen. ISBN: 978-91-989128-7-6

En röst för frigörelse

Emma Saltzmans livshistoria

INGA ELGQVIST-SALTZMAN & KATARINA SALTZMAN

Hon engagerade sig för kvinnors utbildning och rösträtt, liksom ett Finland fritt från ryskt förtryck. Emma Saltzmans (1853-1934) aktivism ger inblick i organisationer som Kvinnokagalen och Martharörelsen.

200 s. Hårdband. Illustrerad. Utk. sept. I samarbete med Svenska litteratursällskapet i Finland. ISBN: 978-91-989129-0-6

Naturen och platserna

BO LÖNNQVIST, ANNA-MARIA ÅSTRÖM & SUSANNE ÖSTERLUND-PÖTZSCH (RED.)
Hushållet och tingen

ANNA-MARIA ÅSTRÖM & FREDRIK NILSSON (RED.)

Hemma, borta, bortom

LENA MARANDER-EKLUND, BLANKA HENRIKSSON & SOFIE STRANDÉN (RED.)

En studie i vanligt liv i tre band. Hur har människor agerat, känt och tänkt, hur har de skapat meningsfulla sammanhang och ordnat sina vardagliga rum? Förhållandet till naturen, tekniska landvinningar och de materiella tingen i våra hem hör till ämnena i band 1 och 2, medan band 3 även sträcker sig »bortom« det välbekanta »hemma«, där moraliska gränser sätts på prov.

Varje band 420 s. Illustrerade. Utk. aug. I samarbete med Svenska litteratursällskapet i Finland. ISBN Naturen och platserna: 978-91-989129-3-7
ISBN Hushållet och tingen: 978-91-989129-4-4
ISBN Hemma, borta, bortom: 978-91-989129-5-1

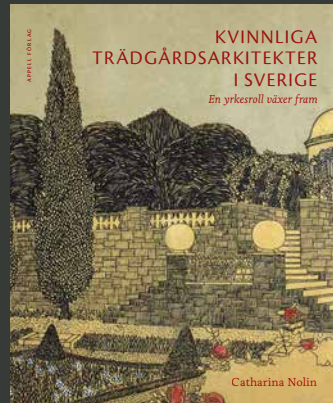
Följa pengarna

Hur amerikansk filantropi formade Stockholms högskola

KIRSTI NISKANEN

Rockefeller Foundation donerade betydande belopp till Stockholms högskola under mellankrigstiden. Pengarna gick till forskning med tvärvetenskaplig prägel, men även till centralt belägna institutionsbyggnader. Målet var en professionell och effektiv forskningsmiljö, gynnsam för en ny typ av forskare med entreprenöriell talang.

224 s. Hårdband. Illustrerad. Utk. dec.
ISBN: 978-91-989128-4-5

Kvinnliga trädgårdsarkitekter i Sverige

En yrkesroll växer fram

CATHARINA NOLIN

»Ett yrke passande för kvinnor« – Ulla Bodorffs egen karaktäristik av trädgårdsarkitekten. Tidigare närmast osynliga i historieskrivningen presenteras här Ulla Bodorff, Sylvia Gibson, Ester Claesson och en rad andra kvinnliga trädgårdsarkitekter och deras mångfacetterade verksamhet under det tidiga 1900-talet.

356 s. Hårdband. Illustrerad. Utk. nov.
ISBN: 978-91-989128-3-8

I konstens värld

Från 4 amerikanare till Midvinterblot

OLLE GRANATH

Från ett sökande 60-tal till det äldre och klassiska. Med centrala poster inom svenskt kulturliv – som chef på Moderna Museet och på Nationalmuseum – följer decennier av minnen. Kulturpolitiken finns med, liksom de stora utställningarna – möten med excentriska konstnärer likaså. Med lätt hand tecknas en livsbana där konsten tidigt hamnade i centrum.

240 s. Hårdband. Illustrerad. Utk. nov.
ISBN: 978-91-989128-5-2

Hållbar stad

Lösningar • Läsningar • Visioner

ANN PÅLSSON (RED.)

År 2050 lever 70 procent av världens befolkning i städer (WHO). Det är i städerna det mesta av konsumtionen sker – därför är deras hållbarhet viktig. Är Stockholm en hållbar stad? På vilket sätt? Ett femtontal experter skriver om dagens stad och morgondagens lösningar; om klimat, bebyggelse, stadsplanering, återbruk, transporter, social hållbarhet och gröna ytor.

224 s. Hårdband. Illustrerad. Utk. dec.
Samfundet S:t Eriks årsbok 2024.
ISBN: 978-91-989128-6-9

Värt att veta

SKOGEN – SPEGLINGAR

Vetenskap för nyfikna, kompakt och lättläst på 60 sidor. I serien *Värt att veta* utforskar Sari Kivistö och Sami Pihlström symboliken i *Speglingar*, hur konst och litteratur reflekterar våra föreställningsvärldar. Jan Kunnas beskriver våra skiftande värderingar av *Skogen*, i svedjebruk och skogsindustri, för fritid och biologisk mångfald.

60 s. Mjukband. Utk. sept.
I samarbete med Svenska litteratursällskapet i Finland.
ISBN *Speglingar*: 978-91-989129-2-0
ISBN *Skogen*: 978-91-989129-1-3

Yoshio Nakajima

Resa med olen

MARTIN SCHIBLI & NILS SVENSK

Efter en tidig debut i Tokyos avantgarde gjorde han sig ett namn som performancekonstnär i 1960-talets radikala Holland. En tillfällighet leder till Göteborg och på 1970-talet är han drivande i det experimentella Ubbe-boda Art Center. Om ett konstnärsliv, en resa från Japan till Sverige, och den första större retrospektiven på Dunkers kulturhus.

224 s. Hårdband. Illustrerad. Utk. sept.
I samarbete med Dunkers kulturhus.
ISBN: 978-91-989128-8-3

Yoshio Nakajima

Resa med solen

MARTIN SCHIBLI & NILS SVENSK

UTFÖRANDE: 224 s. Illustrerad.

UTKOMMER: September

ISBN: 978-91-989128-8-3

I SAMARBETE MED Dunkers kulturhus.

REDAN SOM BARN ville han bli konstnär. Yoshio Nakajima, född 1940, växte upp på den japanska landsbygden. När han vid fjorton års ålder ställdes inför valet att emigrera till Brasilien och bidra till familjens försörjning eller att bli munk rymde han hemifrån. Han begav sig till Tokyo för att fullfölja sin dröm.

Sin unga ålder till trots blev han snart en del av Japans och Tokyos avantgarde – idag legendariskt. Han rörde sig i samma kretsar som författare som Yukio Mishima och konstnärer som Dadakan och Yoko Ono. Nakajima utvecklade sitt måleri och sin performancekonst i en tid då Japan genomgick en radikal förändring – socialt, ekonomiskt och politiskt.

Nakajima flyttade till Europa 1964. Först tog han sig till Venedigbiennalen där han fick bo i Friedensreich Hundertwassers studio och träffade konstnärer som Lucio Fontana och Robert Rauschenberg.

Han studerade vid konstakademierna i Rotterdam och Antwerpen. Nakajima hamnade här på rätt plats vid rätt tid – under några få år i Holland och Belgien gjorde han sig ett namn som performancekonstnär. Han samarbetade

med och inspirerade några av nyckelpersonerna i den radikala provorörelsen, som med sina aktioner bidrog till politiska förändringar i Holland under det sena 1960-talet.

Av en tillfällighet hamnade Nakajima 1966 i Sverige och Göteborg. Han studerade på Valands konstakademi 1966–1972 och blev en aktiv del av Göteborgs konstscen, bland annat med performance och utställningar på Hagahuset och samarbeten med Bauhaus Situationist och Drakabygget.

Efter Valandsstudierna flyttade Nakajima till Ubbeboda, i gränstrakterna mellan Småland och Skåne. Det var förekomsten av stenen diabas som hade lockat konstnärer att flytta dit. Här grundade han Ubbeboda Art Center tillsammans med konstnärer som Jörgen Nash och Kenneth Johansson. I bokens kapitel om Ubbeboda Art Center beskriver Nils Svensk det som ett imaginärt konstcentrum där hundratals konstnärer från hela världen deltog i aktioner, performance och land art-utställningar.

Många idag väletablerade konstnärer lärde sig performance av Nakajima, till exempel Teresa Murak som sagt att hennes konstnär-

Performance, Dunkers kulturhus 2023. — Ubbeboda Art Centre, 1970-tal. — Performance, Ostende 1965.

skap tog sin början i Ubbeboda, genom en inbjudan från Nakajima.

Ubbeboda Art Center, under åren 1972–77, är förmodligen ett av de få tillfällen då potentiell konsthistoria skapats i Sverige, sett i ett globalt perspektiv.

I YOSHIO NAKAJIMA KONSTNÄRSKAP är det inte meningsfullt att särskilja konst och liv. Det är ett flöde, ett genom decennierna framväxet

konstnärligt universum som ständigt utvidgas. Men trots hans delaktighet och närvaro i konsthistorien, en stor och trogen publik och ett entourage av konstnärer som han inspirerat har han gått under radarn i Sverige.

Yoshio Nakajima – Resa med solen berättar om liv och konstnärskap och är också en dokumentation av utställningen *Resa med solen* på Dunkers kulturhus – den första större retrospektiven av Nakajimas verk.

En röst för frigörelse

Emma Saltzmanns livshistoria

INGA ELGQVIST-SALTZMAN
& KATARINA SALTZMAN

UTFÖRANDE: 200 s. Hårdband. Illustrerad.

Format 148 × 210 mm.

UTKOMMER: September

ISBN: 978-91-989129-0-6

I SAMARBETE MED Svenska litteratursällskapet i Finland

6 En röst för frigörelse

EN RÖST FÖR FRIGÖRELSE ger glimtar ur Emma Saltzmanns händelserika liv och speglar samtidigt kvinnornas roll i arbetet för finländsk identitet och självständighet, inte minst under de dramatiska decennierna i början av 1900-talet. Omskakande politiska och sociala förändringar i det ryska kejsardömet och det finländska samhället finns hela tiden i bakgrunden.

Vi får följa Emma Saltzman (1853–1934), född Ruin, från barndomens ryska byar och skolgången i Tula via ett liv som herrgårdsfröken i Tavastland till en tillvaro som läkarhustru i Helsingfors. Uppväxten med en livegen barnsköterska kom att präglade Emmas vuxna liv och tände gnistan till att kämpa för frigörelse och jämställdhet.

Hon engagerade sig i kampen för flickors och kvinnors rätt till utbildning, lika rösträtt för alla och ett Finland fritt från ryskt förtryck. Tillsammans med likasinnade som Tekla Hultin, Dagmar Neovius, Lucina Hagman och Annie Furuholm, kämpade Emma Saltzman för ett demokratiskt Finland. Arenorna för deras aktivism var det hemliga sällskapet

Kvinnokagalen, Martharörelsen, Samfundet Folkhälsan och Svenska Kvinnoförbundet.

Emma Saltzman hade plikter som maka och mor men hon behövde aldrig arbeta för sin eller sina barns försörjning, vilket öppnade upp för möjligheten att ägna sig åt ideellt arbete. Emma beskrev själv sitt liv och sitt engagemang som »ett huller om buller af allt möjligt, utan tillstymmelse till specialisering. En smickrare vid ett festtal kunde kalla det »ett helt och fullt kvinnolif« en sanningshuggare säga: »ett rådd«. Sanningen sutte midt emellan, som vanligt.«

Emma Saltzman engagerade sig i kvinnors rösträtt och möjligheter till utbildning. Foto i privat ägo.

Värt att veta

Skogen

JAN KUNNAS

Speglingar

SARI KIVISTÖ
& SAMI PIHLSTRÖM

VÄRT ATT VETA

Vetenskap för nyfikna, kompakt och lättläst på 60 sidor. Värt att veta är en populärvetenskaplig bokserie där en eller två forskare tar sikte på ett tankeväckande tema i varje bok.

VEM MÖTER DU I SPEGELN? Spegeln har genom tiderna varit en återkommande symbol inom litteratur, bildkonst och filosofi. Att se sig i spegeln innebär att betrakta och pröva sina tankar, motiv och handlingar, sitt sätt att leva. Vi speglar oss i andra människor, i naturen och i den mångfald av kulturella uttryck som omger oss.

Speglingar utforskar hur språket, litteraturen och konsten reflekterar våra föreställningsvärldar. Sari Kivistö och Sami Pihlström visar hur spegeln som metafor har använts i myter, sagor och populärkultur, och vilka symboliska och moraliska dimensioner som förknippas med den. De belyser också hur den moderna filosofin laborerar med spegelmotivet för att göra relationen mellan oss själva och världen begriplig. *Speglingar* är en bok om hur vi ser oss själva.

UTFÖRANDE: 60 s. Mjukband. Format 110 x 160 mm.

UTKOMMER: September

ISBN Speglingar: 978-91-989129-2-0

ISBN Skogen: 978-91-989129-1-3

I SAMARBETE MED Svenska litteratursällskapet i Finland

SKOGEN har i långa tider varit många levebröd och en räddare i nöden i kristider. Men meningarna har ofta gått isär om hur skogarna ska användas, skötas och skyddas.

Jan Kunnas börjar med 1700-talets svedjebruk, tjärbränning och åkerröjning och fortsätter via 1800-talets sågverks- och pappersindustri fram till dagens bioekonomi. Vad händer när gammelskogen möter kvartalsekonomi? Där skogsindustrin riktar in sig på tre månader åt gången är skogens kvartal minst 25 år. Det tar nämligen upp till hundra år innan tall och gran växt klart och är redo för avverkning. Ur ett gammelskogsperspektiv är hundra år inte ens ett kvartal.

I skogen ska allt från försörjning, fritid och naturresurser till biologisk mångfald och kol-sänkor samsas. Hur ska skogen brukas på bästa sätt, nu och i framtiden?

Följa pengarna

Hur amerikansk filantropi formade Stockholms högskola

KIRSTI NISKANEN

UTFÖRANDE: 224 s. Häftband. Illustrerad.

Format 140 x 190 mm.

UTKOMMER: December

ISBN: 978-91-989128-4-5

NÄR ROCKEFELLER FOUNDATION 1925 beviljade sitt första stora anslag till Stockholms högskola inleddes en ny epok i högskolans historia. Stiftelsens syfte var att uppmuntra och bidra till skapandet av ny tvärvetenskaplig forskning i gränslandet mellan ekonomi och andra samhällsvetenskaper i Europa. Stockholms högskola var ett av de europeiska lärosäten där Rockefellerstiftelsen bidrog till att bygga upp nya forskningsmiljöer.

Sex år senare beviljades högskolan ytterligare ett stort anslag, 100 000 dollar, som ett startskott för Socialvetenskapliga institutet och dess nya byggnad. Denna gång ville högskolans rektor Sven Tunberg och forskningsledaren Gösta Bagge gärna slå på trumman för anslaget och verka för bred publicitet. Men John van Sickle, som var Rockefellerstiftelsens kontaktperson, avrådde bestämt:

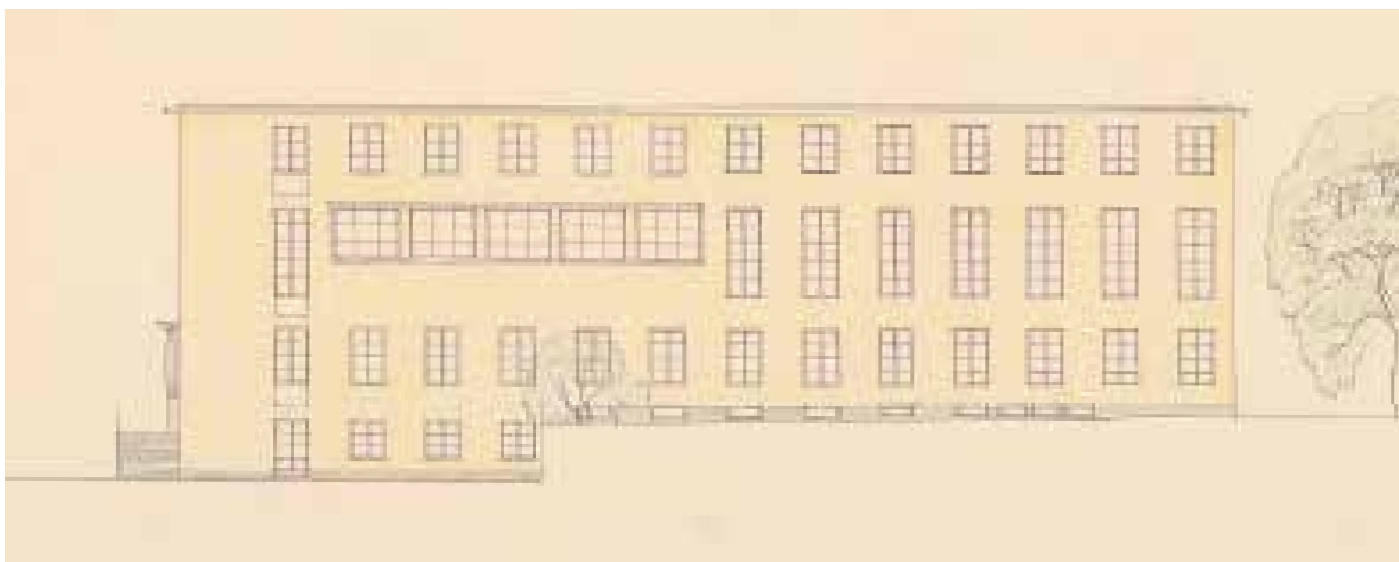
»Jag förstår såklart de lokala fördelarna av en sådan publicitet«, skrev han, men betonade också att det inte låg i stiftelsens intressen; Bagge bör se till att Rockefeller Foundation inte lyfts fram i några rubriker utan endast nämns som en av bidragsgivarna.

Det finns skäl att dröja vid denna episod och Rockefeller Foundations uttalade policy att undvika uppmärksamhet. Syftet var att ge en känsla av exklusivitet och att skapa och befästa förtroende och respekt bland akademiker. Den därmed sammanhängande diskretionen har sannolikt bidragit till att de amerikanska stiftelsernas unika roll i skapandet av det moderna forskningsorienterade universitetet i Sverige ännu inte till fullo blivit undersökt.

DEN AMERIKANSKA FILANTROPIN – främst Rockefeller Foundation och Carnegie Corporation – spelade en nyckelroll i internationalisering och finansiering av forskning i Europa efter första världskriget. Det fanns få europeiska finansiärer som kunde matcha de amerikanska stiftelsernas finansiella styrka och som var beredda att stödja forskning med internationell inriktning.

Ibland presenteras dessa filantropier som framgångshistorier – ibland som manifestationer av *soft power* och amerikansk hegemoni. Båda synsätten är förenklande. I *Följa pengarna* skildras den tendens som växte fram i USA vid

Amerikansk filantropi tar gestalt, mitt i Stockholm. »Stockholms högskola. Socialvetenskapliga institutionen«, ritning av Erik Lallerstedt från 1931. Byggnaden ligger på Odengatan, ovanför Stockholms stadsbibliotek. Skulpturerna vid portalen mot Odengatan, till vänster på ritningen, utfördes inte.

denna tid, som strävade efter att med forskningens hjälp aktivt söka orsaker till samhällsfrågor. Ett mer professionaliserat, teamorienterat förhållningssätt premierades bland forskarna, med tidsramar och tydliga resultat.

Det var frågan om mycket pengar – vid tiden donerade Rockefeller betydligt mer till Stockholms högskola än Knut och Alice Wallenbergs stiftelse. Pengarna gick inte bara till projektbidrag, utan även till byggnader. I *Följa pengarna* studeras bakgrunden till det Socialvetenskapliga institutet och institutet för experimentell biologi, uppförda i centrala Stockholm på 1930-

talet. Till och med byggnadernas utformning är påverkade av Rockefellers policy för hur tvärvetenskaplig forskning kan främjas. Byggnaderna som sådana skickade därtill en signal om forskningens professionalisering.

En ny forskningsapproach – och en ny forskarpersona. I direktiven som låg bakom

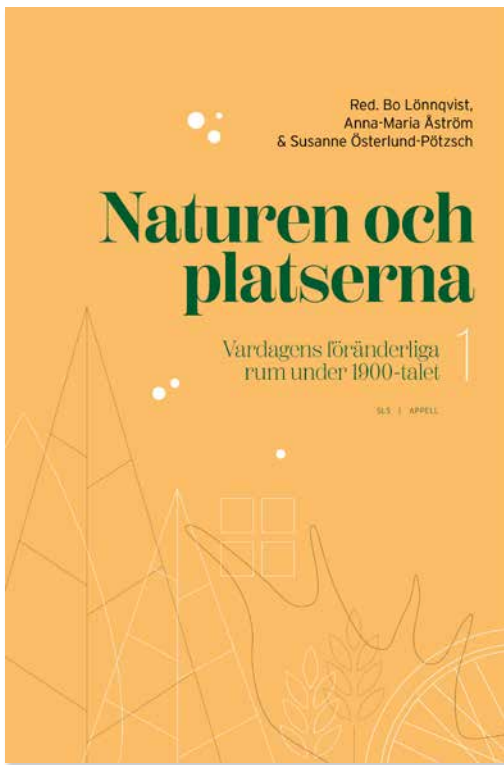

En annan central belägen byggnad som uppfördes med filantropins stöd: Wenner-Grens institut för experimentell biologi på Norrtullsgatan 16. Arkitekt: Georg Scherman. Sedermera riven. Foto: Lennart af Petersens 1948. Stockholms stadsmuseum.

anslagen framträder en entreprenöriell (manlig) forskare med tvärvetenskaplig ambition som ideal – introverta ensamvargar efterfrågades inte. Två forskare lyfts fram som mer eller mindre förkroppsligade denna profil: filosofen Einar Tegen och zoologen John Runnström. Den senare grundade Wenner-Grens institut och personifierade det nya idealet på många sätt, medan den förre förblev läst vid Uppsala-filosofins stränga krav på originalitet.

John Runnström.
Foto: Ateljé Ugglå:

Vardagens föränderliga rum under 1900-talet i tre volymer:

Naturen och platserna

Hushållet och tingen

Hemma, borta, bortom

10 Vardagens föränderliga rum 1-3

DEN TREDELADE BOKSERIEN är resultatet av översiktsprojektet Vardagens rum – svensk kultur i Finland under 1900-talet. Böckerna ger inblickar i den svenskspråkiga befolkningens liv i Finland – hur människorna genom olika sätt att agera, känna och tänka skapat meningsfulla sammanhang och vardagliga rum. Bilden av den heterogena finlandssvenska kulturen fördjupas tack vare ett rikt traditionsvetenskapligt källmaterial där människor berättar om sitt 1900-tal med egen röst.

Naturen och platserna

Vardagens föränderliga rum under 1900-talet * 1
Red. Bo Lönnqvist, Anna-Maria Åström & Susanne Österlund-Pöttsch

DEN FÖRSTA VOLYMEN i bokserien undersöker kontinuitet och förändring i synen på naturen och bruket av den. En tematik rör landsortsbefolkningens näringar och arbete. Vid sidan av gården, åkern och skogen lyfts förorten och småstaden fram som symboliskt viktiga miljöer. Andra teman fokuserar på rörelsen i tid och rum, som cyklandets tjustning, telefonins genom-

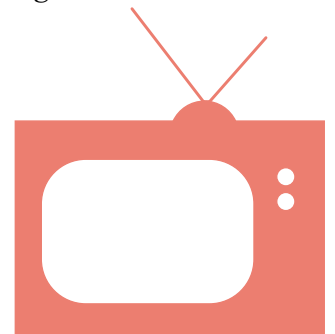
slag, migrationens följder och tågturismens framväxt. Boken kartlägger hur vardagslivets praktiker över tid bildar mönster och utvecklingslinjer som så småningom omskapar våra kulturella miljöer.

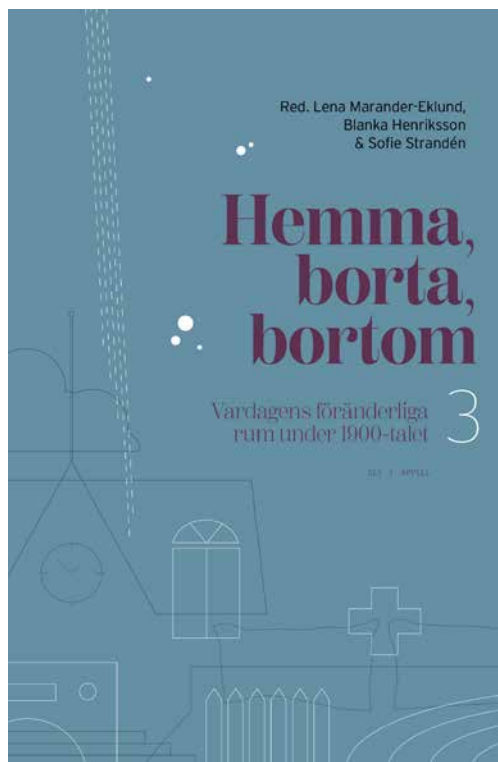

Hushållet och tingen

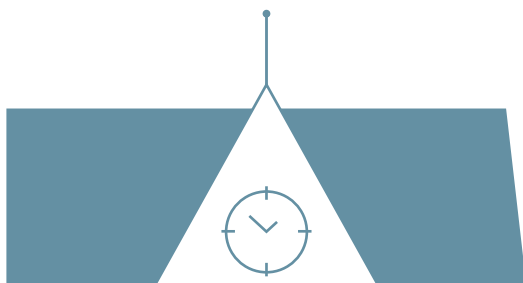
Vardagens föränderliga rum under 1900-talet * 2
Red. Anna-Maria Åström & Fredrik Nilsson

BOKSERIENS ANDRA VOLYM sätter fokus på det materiella i hem och hushåll i olika sociala miljöer, från bondesamhället till herrgården, trästaden och sommarstugan. Vardagen är uppbyggd kring användningen av föremål som med tiden förändras, återupptäcks och ersätts med nya. Värderingar och normer tar fysisk form i de artefakter och boendeformer som utgör vår materiella kultur. Vardagsföremålen präglades länge

av självförsörjningens ramar, men med det expanderande konsumtionssamhället introducerades helt nya föremål och behov. I boken granskas uppfattningen om och förhållandet till arbete, förströelse, mat, inredning och kläder under 1900-talet.

Hemma, borta, bortom

Vardagens föränderliga rum under 1900-talet * 3
Red. Lena Marander-Eklund, Blanka Henriksson & Sofie Strandén

I **BOKSERIENS TREDJE VOLYM** studeras den föränderliga vardagen ur ett rumsligt perspektiv, där olika föreställningar och tankearenor möts. Det rumsliga begreppet »hemma« representerar det familjära och hemvana, medan det »borta« råder andra regler än i hemmet.

När man rör sig »bortom« det välbekanta och trygga överträds fysiska och moraliska gränser. Boken tar bland annat upp praktiker kring tvätt, brödbak och huskurer, betydelsen av föreningsliv, idrott och samvaron på skolgården samt tankar om sällskapande, äktenskap, arbetslöshet och död. Även kroppslig och mental förflyttning över nations- och språkgränser och gränsöverskridningar i den sinnliga världen står i fokus.

NATUREN OCH PLATSERNA

ISBN: 978-91-989129-3-7

HUSHÅLLET OCH TINGEN

ISBN: 978-91-989129-4-4

HEMMA, BORTA, BORTOM

ISBN: 978-91-989129-5-1

UTFÖRANDE: 420 s. Hårdband. Illustrerade.
Format 160 × 240 mm.

UTKOMMER: Augusti

VARDAGENS FÖRÄNDERLIGA RUM UNDER 1900-TALET GES UT I SAMARBETE MED SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND.

I konstens värld

Från 4 amerikanare till Midvinterblot

OLLE GRANATH

UTFÖRANDE: 240 s. Hårdband. Illustrerad.

Format 175 × 235 mm.

UTKOMMER: November

ISBN: 978-91-989128-5-2

12

I konstens värld

»NÅGON GÅNG VID 1960-TALETS mitt på Operabaren i ett sällskap med konstnärer och andra likasinnade var det någon som ställde den återkommande frågan: »Vad är konst?»

»Är allting konst?» hette sammanfattningen i bokform av den konstdebatt som rasat i pressen vid den här tiden. Det skulle dröja några år innan svallvågorna lagt sig. Så även denna kväll. Åsikterna var många. Konstnären Sten Eklund satt länge tyst tills dess att han lyfte blicken från bordets marmorskiva och sa: »Man slår i varje fall inte ihjäl någon medan man håller på!»

Repliken har bitit sig fast hos mig. Definitionens generösa och elastiska karaktär gör den giltig i alla skapande sammanhang. Allmängiltigheten kan aldrig göra den tandlös.

Jag skulle kunna tillägga, med en något fredligare betoning, att konsten gör att man aldrig behöver känna sig ensam.«

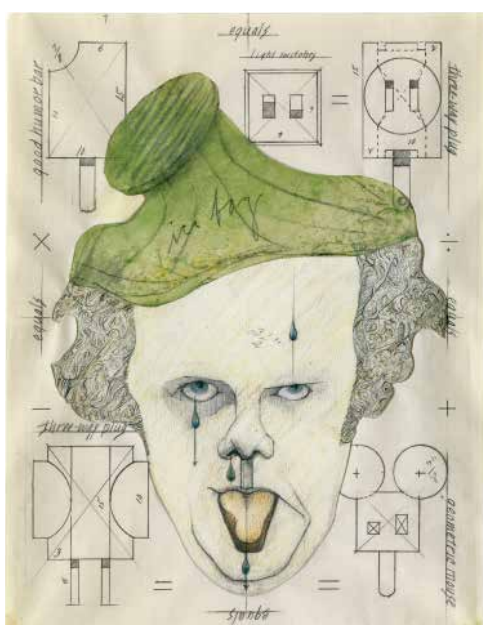
UPPTAKTEN till Olle Granaths självbiografi slår an tonen och ger en vink om författarens hållning till konsten. Men hans väg till konsten var inte given. Efter en kringflyttande upp-

växt påbörjas studier vid Stockholms högskola i konsthistoria, ett ämnesval som mötte viss skepsis i familjen. Studierna varvas med ströjobb som hamnarbetare och resor till konstens Italien, och allt oftare blir extrajobben inriktade mot konst, i utställningar och som skribent.

Efter flera år som konstkritiker, främst på Dagens Nyheter, tar museerna över. Först Moderna Museet, från genombrottsåren med Pontus Hultén och popkonstnärer som Oldenburg och Warhol till tiden som chef och de stora utställningarna med Chagall, Matisse

Detalj från utställningsaffisch, Moderna Museet. Förskolepedagogiken i Reggio Emilia var temat för två utställningar på 1980-talet.

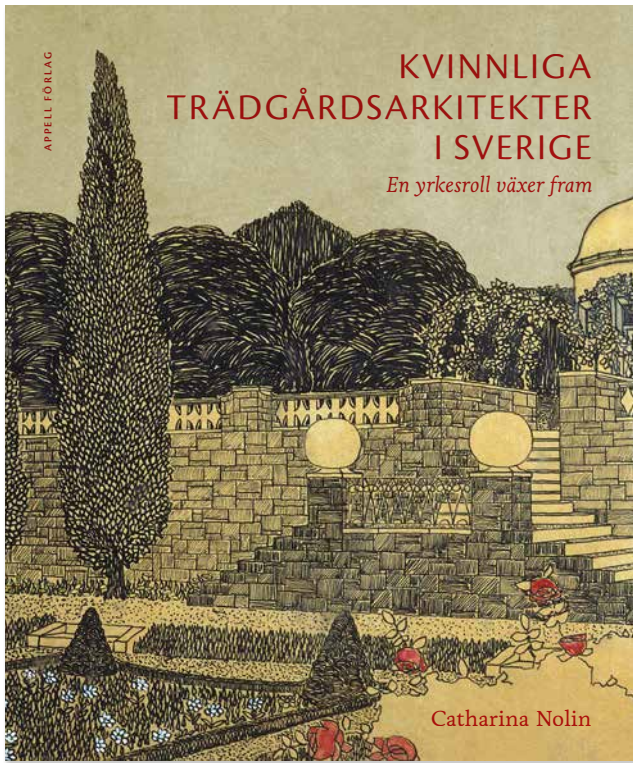

Carl Larssons »Midvinterblot« på Nationalmuseum. — Giorgio de Chirico, »Barnets hjärna«. Från Claes Oldenburgs utställning på Moderna Museet 1977. — Publikrusning till Chagallutställning 1982.

och Picasso. Sedan Nationalmuseum och posten som överintendent. Och den långa serien med utställningar fortsätter, med den stora Goyautställningen som en av höjdpunkterna. Hit hör förstås även historien om hur »Midvinterblot« slutligen hamnar på dess tänkta plats i museets trapphall.

MED LÄTT HAND tecknar Olle Granath en livsbana i konstens värld. Intermezzon saknas inte! Chagall i filttofflor, en åldrad Salva-

dor Dalí utnyttjad av »rådgivare«, transporter av mästerverk i en enkel skåpbil, franska tullregler och Venedigbiennaler som inte blir av. Ekonomiska realiteter, säkerhetsfrågor och organisatoriska irrgångar hör också till museivärldens vardag, liksom en dos politisk påverkan. I skildringen av alla möten med konstnärer, alla samtal med kritiker och samarbeten bakom utställningarna, växer bilden fram av en person med en stark känsla för konsten, med ett öppet öga för dess värde.

Kvinnliga trädgårdsarkitekter i Sverige

En yrkesroll växer fram

CATHARINA NOLIN

UTFÖRANDE: 356 s. Häftband. Illustrerad.

Format 200 × 240 mm.

UTKOMMER: November

ISBN: 978-91-989128-3-8

14

Kvinnliga trädgårdsarkitekter i Sverige

»MITT YRKE ÄR LÄMPAT FÖR KVINNOR« – så uttryckte sig Ulla Bodorff i en tidningsartikel 1963. Citatet är tänkvärt som utgångspunkt före en studie av kvinnliga trädgårdsarkitekter under det tidiga 1900-talet, när trädgårdsarkitekt (eller senare landskapsarkitekt) blev ett yrke även för kvinnor.

Var kvinnor särskilt lämpade? Bland andra Ellen Key tyckte det. Hon menade att kvinnors särart gjorde dem lämpliga för trädgårdsyrket, eftersom det vårdande och moderliga fanns naturligt inneboende hos dem.

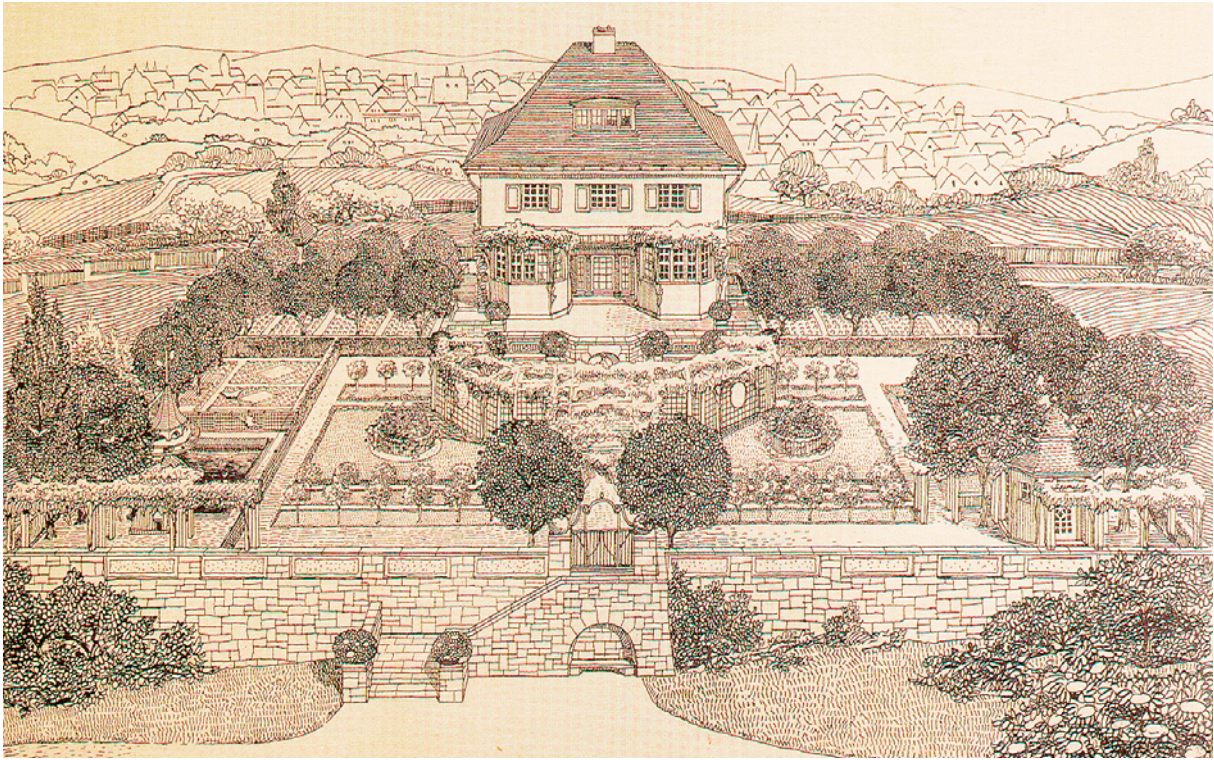
Men det fanns förstås andra åsikter. På 1920-talet kunde en etablerad trädgårdsman som Rudolf Abelin uttrycka sin skepsis. I ett aktivt yrkesliv »kommer kvinnans olämplighet som arbetsledare att lägga stora hinder i vägen«.

Yrkeskvinnan sågs också, föga förvånande, som en konkurrent i en manligt dominerad värld. Ett citat från 1920-talet är talande: »Ett av de områden till vilken erövringen utsträckts är arkitekturens, och detta har lett till mer än ett förklenande omdöme från manligt håll om kvinnans möjlighet att göra någon insats av värde på detta område.«

I landskapsarkitekturens historieskrivning som den har formulerats från 1980-talet och framåt har kvinnorna fått stå tillbaka. De har skrivits ut ur den berättelse de en gång ingått i, till förmån för en kanonisering av män som Sven A. Hermelin, Holger Blom och Erik Glemme. I Hermelins fall har det delvis gjorts på bekostnad av hans mångåriga kompanjon Inger Wedborn, när kontorets gemensamma arbeten i efterhand tillskrivits honom ensam.

Radhusområdet Omega i Vällingby, med plan av Sylvia Gibson från 1950-talets slut. Foto: Catharina Nolin.

Ester Claessons bidrag i tidskriften *Die Woche* tävling om villaträdgårdar, 1908.

I *Kvinnliga trädgårdsarkitekter i Sverige* får de träda fram i sin fulla rätt: redan nämnda Ulla Bodorff (som bl.a. ritade bostadsgårdar och småhusträdgårdar för HSB) och Inger Wedborn (medverkade i gestaltningen av Marabouparken), vidare Ruth Brandberg (sjukhus- och sanatorieparker), Ester Claesson (Karl-feldts trädgård i Dalarna), Sylvia Gibson (ett stort antal bostadsområden), Agda Haglund, Helfrid Löfquist (trädgårdarna vid Tre Vapen och Krigsarkivet) och Margareta Moberg.

De var alla yrkesaktiva trädgårdsarkitekter. Andra kan nämnas som inte kallade sig så, men var väl så kompetenta i fältet, exempelvis kronprinsessan Margareta.

Här presenteras deras mångfacetterade uppdrag att gestalta privatträdgårdar och småhusområden, bostadsområden och stadsplanering, offentliga parker, sjukhus- och industrimiljöer, kyrkogårdar och begravningsplatser.

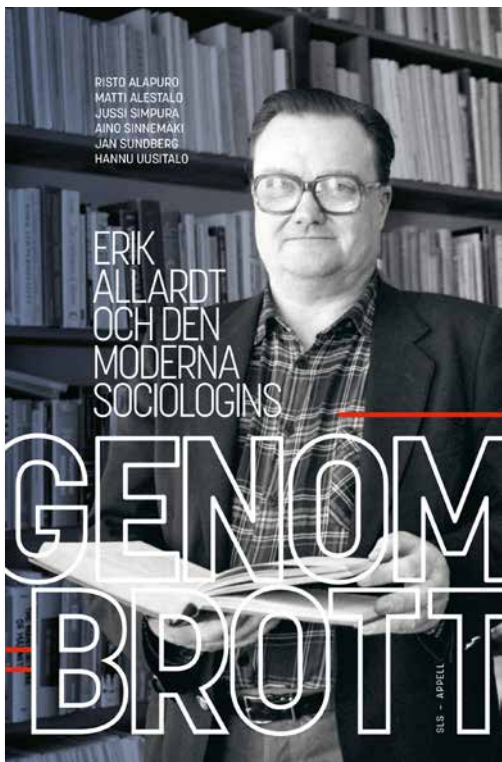
Genom sina uppdrag och aktivt och strategiskt arbete i professionella nationella och in-

ternationella sammanslutningar – exempelvis som författare till trädgårdshandböcker – debattartiklar och bokrecensioner, utövade de ett stort inflytande över det välfärdssamhällets vardagslandskap som har varit så utmärkande för Sverige under 1900-talet.

Många av deras arbeten har gått förlorade eller har förändrats radikalt. Men livsberättelserna, verken och det generösa bildmaterialet i *Kvinnliga trädgårdsarkitekter* väcker fascination och intresse för det som ännu finns kvar.

»Solplagen« på KF-husen vid Slussen, Stockholm. Ulla Bodorff, tidigt 1940-tal.

Erik Allardt och den moderna sociologins genombrott

RISTO ALAPURO, MATTI ALESTALO, JUSSI SIMPURA, AINO SINNEMÄKI, JAN SUNDBERG & HANNU UUSITALO

UTFÖRANDE: 300 s. Hårdband. Illustrerad.

Format 140 x 220 mm.

UTKOMMER: Oktober

ISBN: 978-91-989128-9-0

I SAMARBETE MED Svenska litteratursällskapet i Finland

16

Erik Allardt och den moderna sociologins genombrott

ERIK ALLARDT (1925–2020) är känd som en av sociologins nyskapare i Norden. Han introducerade den moderna sociologin efter amerikansk förebild och bidrog till att ämnet började betraktas som en central samhällsvetenskap med stort inflytande på debatten.

Allardt strävade efter att skildra dagens samhälle som det verkligen såg ut och han bidrog till utvecklingen av den sociologiska teoribildningen. Internationellt känd blev han för sina studier i politisk sociologi och för sin forskning om kommunisternas väljarstöd och den nordiska välfärden. En viktig del av hans arbete handlar om minoriteter i Västeuropa, i synnerhet den finlandssvenska som han själv tillhörde.

I *Erik Allardt och den moderna sociologins genombrott* presenterar sex samhällsvetare Allardts forskning och analyserar hans roll som samhällspåverkare och intellektuell från 1950-talet fram till början av 2000-talet. Boken berättar samtidigt om samhällsutvecklingen i Finland efter andra världskriget.

I ANTOLOGIN MEDVERKAR Risto Alapuro, Matti Alestalo, Jussi Simpura, Aino Sinnemäki, Jan Sundberg och Hannu Uusitalo. Översättning: Nina Edgren-Henrichson & Thomas Rosenberg.

Erik Allardt porträtterad med andra bemärkta samhällsteoretiker: Marx, Durkheim och Weber.

Foto: Hans Paul/Lehtikuva 1982.

Runes in Finland

KENDRA WILLSON (ED.)

UTFÖRANDE: 264 s. Mjukband med flikar. Illustrerad.

Format 140 x 210 mm.

SPRÅK: Engelska

UTKOMMER: April

ISBN: 978-91-989128-0-7

I SAMARBETE MED Svenska litteratursällskapet i Finland

ONLY A HANDFUL of runic inscriptions have been found in Finland. They vary in age, geographical distribution and the type of artefact on which they are carved. Some are imported, while others point to local runic literacy. The question of runes in Finland has been a recurring theme in discussions of Finnish prehistory. It is particularly significant when it comes to the question of continuity in the Swedish-speaking population.

Runes in Finland aims to synthesize information on Finland's runic inscriptions from the Viking Age to modern times. The authors of the book consider Finland's runic inscriptions in relation to the archaeological record, runic practice elsewhere in the Nordic region, and their reception as part of cultural history.

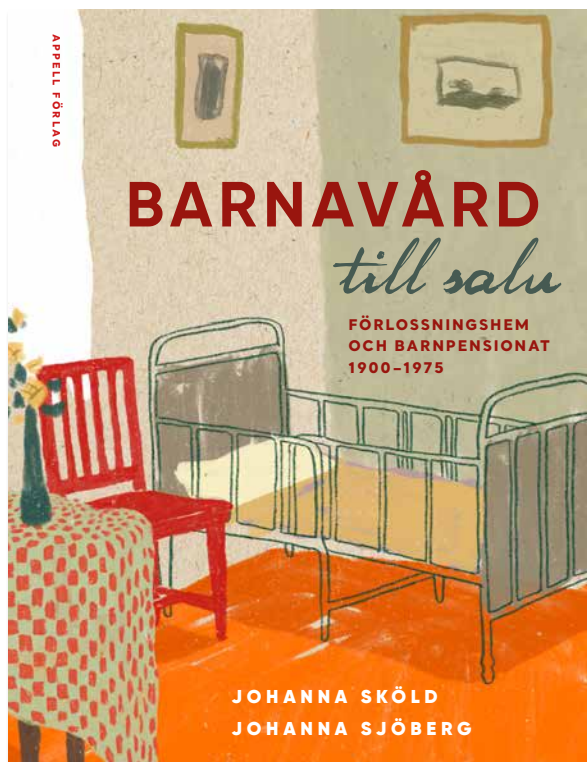
Fragment of runestone in Hitis, discovered in 1997.

CONTRIBUTORS: Janne Harjula, Magnus Källström, Antti Lahelma, Ulla Moilanen, Heikki Oja, Alessandro Palumbo, Jouko Pukkila, Tapani Rostedt, Per Olof Sjöstrand and Kendra Willson.

»THE DISCOVERY OF SEVERAL runic inscriptions in Vörå (Fi. Vöyri), Ostrobothnia, starting in 1978, set off a fierce debate. Some were convinced that they stemmed from the Viking Age while others were equally certain that they were modern. While the majority of scholars viewed the inscriptions as recent, there were dissenting voices; runologist Evert Salberger from Gothenburg became a favourite of locals by championing the possibility that they were old despite their unusual features. The issue was treated as metonymic for the antiquity of Swedish settlement in Ostrobothnia and by extension for the legitimacy of Swedish speakers as an integral part of Finnish society.

[...] As the matter became heated, contributions to the debate across genres emphasised narrative, using a variety of techniques to construct the authority and credibility of the narrator. The polyphony of stories is a way of negotiating the contested history of Vörå on a personal and emotional basis.«

KENDRA WILLSON, »Contested narratives of the Vörå runestones« (excerpt).

Barnavård till salu

Förlossningshem och barnpensionat
1900–1975

JOHANNA SKÖLD & JOHANNA SJÖBERG

UTFÖRANDE: 256 s. Hårdband. Illustrerad.

Format 155 × 215 mm.

UTKOMMER: Oktober

ISBN: 978-91-989128-2-1

18

Barnavård till salu

I AGNES VON KRUSENSTJERNAS roman *Kvinnogatan* sitter läkaren Jacob Levin i sin bil och röker. Året är 1911 och han funderar på sin framtid. Han tänker öppna ett »förstklassigt förlossningshem med storartad modern inredning« och han driver ett barnpensionat på somrarna. Det är affärsidéer som ligger i tiden:

En ny generation läkare höll på att framträda. En helt ny typ läkare-grosshandlare: snabba, klarögda och affärsmässiga. Han gillade dem och var stolt över att tillhöra det skräet. Det forna ältandet om barmhärtighetsgärningar och offer, där penningbegäret i alla fall försåtligt lurade, passade icke längre ihop med tiden.

Människorna behövde bot och vård. Javäll!
Så fingo de också betala därför.

Barnavård till salu handlar om företagare som Levin. Med den skillnaden att företagaren säl-lan var en man. Förlossningshemmen som studeras här sköttes av kvinnor, och det var kvinnor som förestod barnpensionaten där föräldrar kunde inackordera sina barn för längre eller kortare tid.

Välfärdssamhället hade ännu inte tagit form, ingen stat reglerade hur barn skulle tas om hand. Filantroper, välgörenhetsinrättningar och kristna samfund gjorde sitt – men parallellt erbjöd företagsamma personer vård och omsorg mot betalning.

Och kunder fanns. Kvinnor som var villiga att betala för hjälp i samband med graviditet och förlossning; till dessa hörde även kvinnor som inte hade råd med ett utomäktenskapligt barn. Men också föräldrar som hade behov av att någon annan tog hand om deras barn, föräldrar som hade råd att köpa sina barn vad som marknadsfördes som en lycklig och stärkande barndom, som hade råd att köpa sig egentid.

Med hjälp av bland annat annonser i dagspress spåras olika aktörer på denna vårdmarknad. Så exempelvis barnmorskan Julia Stéen. Hon drev Hvita Korset, en storskalig verksamhet med bland annat förlossningshem, sköterskeutbildning och barnpensionat.

Sigrid Karlson drev Kolmårdens konvalescenthem för barn. Här togs barn mellan 3 och 12 års ålder emot, och bortåt 30 barn kunde bo där per år. Verksamheten, liksom andra barn-

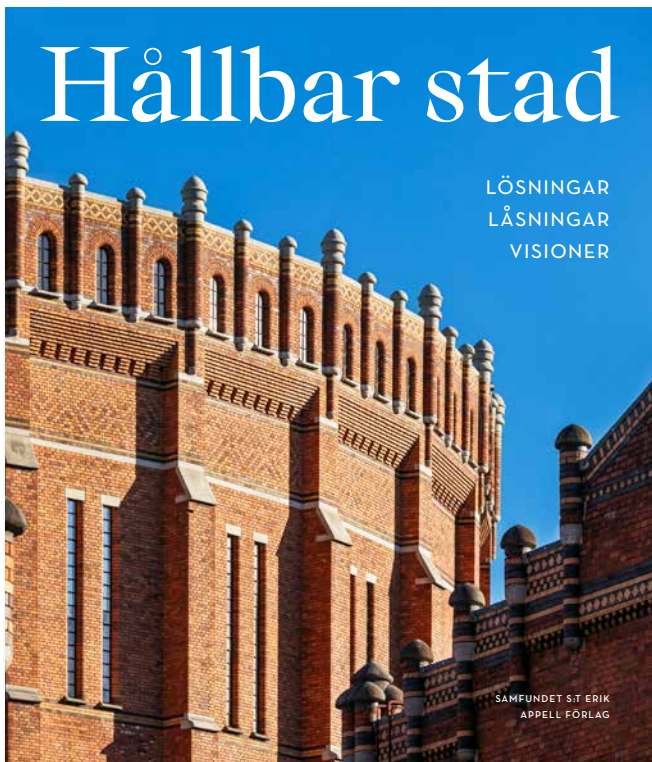

Artiklar och annonser i dagspress och broschyrförm: Där alla barn bli snälla, Dagens Nyheter 1924 — Kolmårdens konvalescenthem för barn, reklambroschyr, 1930-tal — Inackordering önskas för 6 1/2 års gosse, Svenska Dagbladet 1920 — »Elsas hem« erbjuder ogifta blivande mödrar ogenerad och trygg vistelse till moderat pris, Dagens Nyheter 1912 — Barnpensionat i Hindås, Göteborgs Dagblad 1921 — Jag vill härbärgera ett dussin barn, Aftonbladet 1951 — Mödrar!, Svenska Dagbladet 1934 — Hvita Korset, Svenska Dagbladet 1914 — Syster Elsas Förlossningshem, Göteborgs Aftonblad 1924.

pensionat, beskrevs i en positivt vinklad artikel i Dagens Nyheter, »Där alla barn blir snälla«.

BARNAVÅRD TILL SALU tecknar konturerna av den barnavårdsmarknad som fanns både före och parallellt med den offentliga välfärden – från sekelskiftet 1900 fram till 1970-talet, då flera statliga reformer etablerat barn- och familjefrågor som ett offentligt ansvar. Betydel-

sen av dessa kommersiella intressen är inte särskilt känd i Sverige, därd folkhemmet har haft stark symbolstatus, och särskilt barn har setts som en självklar del av det offentliga ansvaret – en uppfattning som också har medfört ett osynliggörande av de barn som omhändertogs av privata aktörer. En bärande fråga är: vilken syn på barn kom till uttryck på en marknad där vård och omsorg var till salu?

Hållbar stad

Lösningar • Läsningar • Visioner

ANN PÅLSSON (RED.)

UTFÖRANDE: 224 s. Hårdband. Illustrerad.

Format 200 × 230 mm.

UTKOMMER: December

ISBN: 978-91-989128-6-9

Samfundet S:t Eriks årsbok 2024

20

Hållbar stad

STADEN OCH DESS GESTALTADE LIVSMILJÖ

står i fokus för en hållbar omställning såväl hos myndigheter som i den allmänna diskussionen. Men på vilket sätt är staden hållbar? Vad är Stockholms signum?

I den pågående stadsutvecklingen eftersträvas en god miljö och hög klimatprestanda. Stockholm har exempelvis tilldelats ett EU-stöd för att, som en bland flera pilotstäder, snabba på sin omställning till en klimatneutral stad.

På grund av stadens täthet och infrastruktur är Stockholms förutsättningar mer gynnsamma än för många andra städer. Ändå krävs fler och mer omfattande förändringar än vad som formuleras i stadens klimathandlingsplan.

Städers arbete för klimatet är helt avgörande för vår framtid. Enligt Europeiska kommissionen genereras i städer inte mindre än 72 procent av alla globala utsläpp av växthusgaser, används 75 procent av all energi och skapas 80 procent av all ekonomisk tillväxt.

Denna förbrukning och konsumtion är både en förutsättning för och ett hot mot vårt samhälles fortbestånd. Vi kan inte leva utan den, och vi kan inte fortsätta leva med den.

Under de senaste åren har det i Stockholm rivits många funktionsdugliga hus. Majoriteten av dem är inte äldre än 50–60 år och dessutom långt ifrån sin tekniska livslängd. Rivningar verkar vara en ihållande tendens – ett resursslöseri som måste upphöra. Naturligtvis behöver hus emellanåt byggas om, byggas till, byggas på och byggas ut, men det måste i så fall ske med respekt för befintliga värden.

Att planera, bygga och förvalta våra städer ur ett välavvägt och långsiktigt perspektiv är grundläggande för en hållbar livsmiljö i balans med klimatet.

I *Hållbar stad* skriver ett femtontal specialiserade skribenter om stadens bebyggelseutveckling, trafik och transporter, rivningar och exploateringar, landskapsplanering, social hållbarhet, ombyggnadskultur, återbruk med mera.

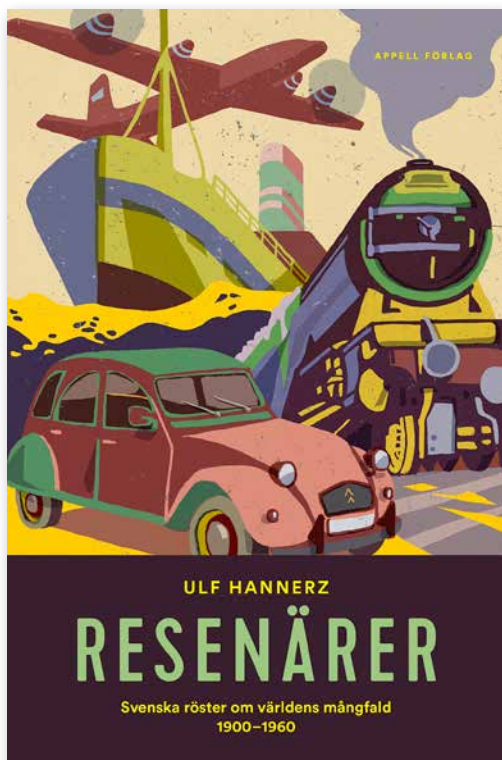
Medverkar gör bland andra Ola Andersson, Stellan Fryxell, Lone-Pia Bach, Margarida Amaral, Katarina Borg, Lars Nyberg & Elisabet Elfström, Johan Mårtelius, Karolina Nyström, Sven Hunhammar, Vicki Wenander, Robert Schmitz, Laila Reppen och Tove Sjöberg & Emma Svanberg (ACAN).

I den hållbara staden bor och lever vi tätt med närhet till grönska och vatten, med minskad bilism och tunga transporter, i kvarter där vi känner oss hemma och trygga. Idag rivs och byggs det nytt i rasande takt i Stockholm, något som förutom mycket annat medför stora klimatavtryck. Byggbranschen måste ställa om. En stor potential finns i att varsamt renovera och planera det redan byggda.

Ovan: Rörstrandsgatan i Vasastaden, delvis avstängd för biltrafik.

Nedan: Hus under rivning, Lilla Essingen.

BANG

SVEN HEDIN

JOHAN GUNNAR ANDERSSON

STIG HANNERZ

OLLE STRANDBERG

Resenärer

Svenska röster om världens mångfald 1900–1960

ULF HANNERZ

UTFÖRANDE: 224 s. Hårdband.

FORMAT: 135 × 205 mm.

ISBN: 978-91-989128-1-4

UTKOMMEN

STEN BERGMAN

ERIC LUNDQVIST

ERIC LUNDQVIST

22

Resenärer

BARBRO ALVING rapporterar från Berlin-olympiaden och går vilse i franska hotell, dagspressjournalister upplever andra världskrigets bombningar i London, Stig Dagerman träffar en lidande författare i efterkrigstidens Ruhr. Men Europa räcker förstås inte till.

Tre världsdelar avverkas av en kringflackande Artur Lundkvist. Rolf Blomberg blir forskningsluffare i Sydamerika, Gunnar och Alva Myrdal pekar på vad Sverige kan lära av Amerika. Ester Blenda Nordström tar sig österut, med en expedition till bortersta Sibirien.

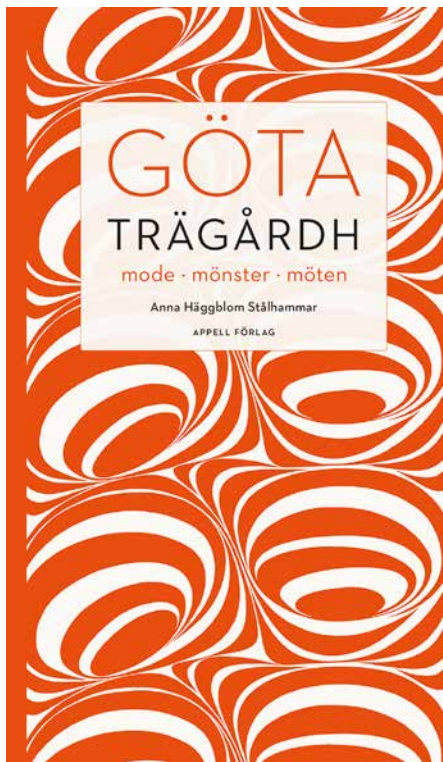
Sten Bergman umgås med Nya Guineas kannibaler, en svensk missionär ser Maos trupper komma till en kinesisk småstad och Gerd Almgren följer Guldkustens väg till självständighet. Alla är de svenska skribenter – i alla upptänkliga väderstreck.

ULF HANNERZ, själv berest professor emeritus i socialantropologi, berättar om ett tjugotal resenärer och deras rapportering till en hemmapublik om världens mångfald mellan 1900 och 1960. Det var en tid av krig, en tid då gamla kolonier blev nya u-länder. I det svenska hörnet

av världen växte ett folkhem fram, men ännu fanns ingen tv och inga billiga charterresor. Marquis Childs hade redan 1936 gett ut boken *Sweden – The Middle Way*, men det var efter århundradets mitt som Sverige började framstå som landet som visste bäst, med välfärdsstat och Saltsjöbadsanda. Det skapade nya förutsättningar för skrivande resenärer. Hur var det tidigare?

I *Resenärer* möter vi en rad namnkunniga författare och forskare, men även numera glömda skribenter presenteras, väl värda att stifta bekantskap med. Tidens värderingar och det svenska perspektivet lyser igenom – i varierande grad – och texterna placeras i sina skilda sammanhang.

Med ett lätt och personligt tonfall följer Ulf Hannerz skribenterna i deras vittförgrenade spår. Författare efter författare och land efter land kommenteras, historiska samband lyfts fram, besynnerliga sammanträffanden och strapatser noteras. Här och var gör även sentida skribenter och forskare sig påminna med sina perspektiv – och läsaren bjuds in till ett världsomspännande bibliotek.

Göta Trägårdh

mode · mönster · möten

ANNA HÄGGBLOM STÅLHAMMAR

UTFÖRANDE: 192 s. Mjukband med flikar. Illustrerad.

Format 170 × 295 mm.

ISBN: 978-91-989128-7-6

I EFTERHAND har Göta Trägårdh pekat ut ett alldeles särskilt tillfälle. Mitt i ett vitt rum hamnar hon framför en fotsid aftonkappa i rosa hermelin från modehuset Lanvin. Den gjorde ett så starkt intryck på henne att hon kände sig förstenad. Där och då – som 21-årig stipendiat på sin första resa till Paris – var hennes livslånga intresse för mode väckt.

Göta Trägårdh (1904–1984) hör till Sveriges allra mest kända textilformgivare. Hennes mönster finns i många hem och tillverkas än i dag. Hon var länge verksam som modetecknare och skrev egna spalter i tidningar och tidskrifter med tips och råd. Hon arbetade för flera av de stora svenska textilfirmorna under de tryckta mönstrens guldålder på 1950-talet, och tillsammans med Anders Beckman grundade hon Beckmans designskola.

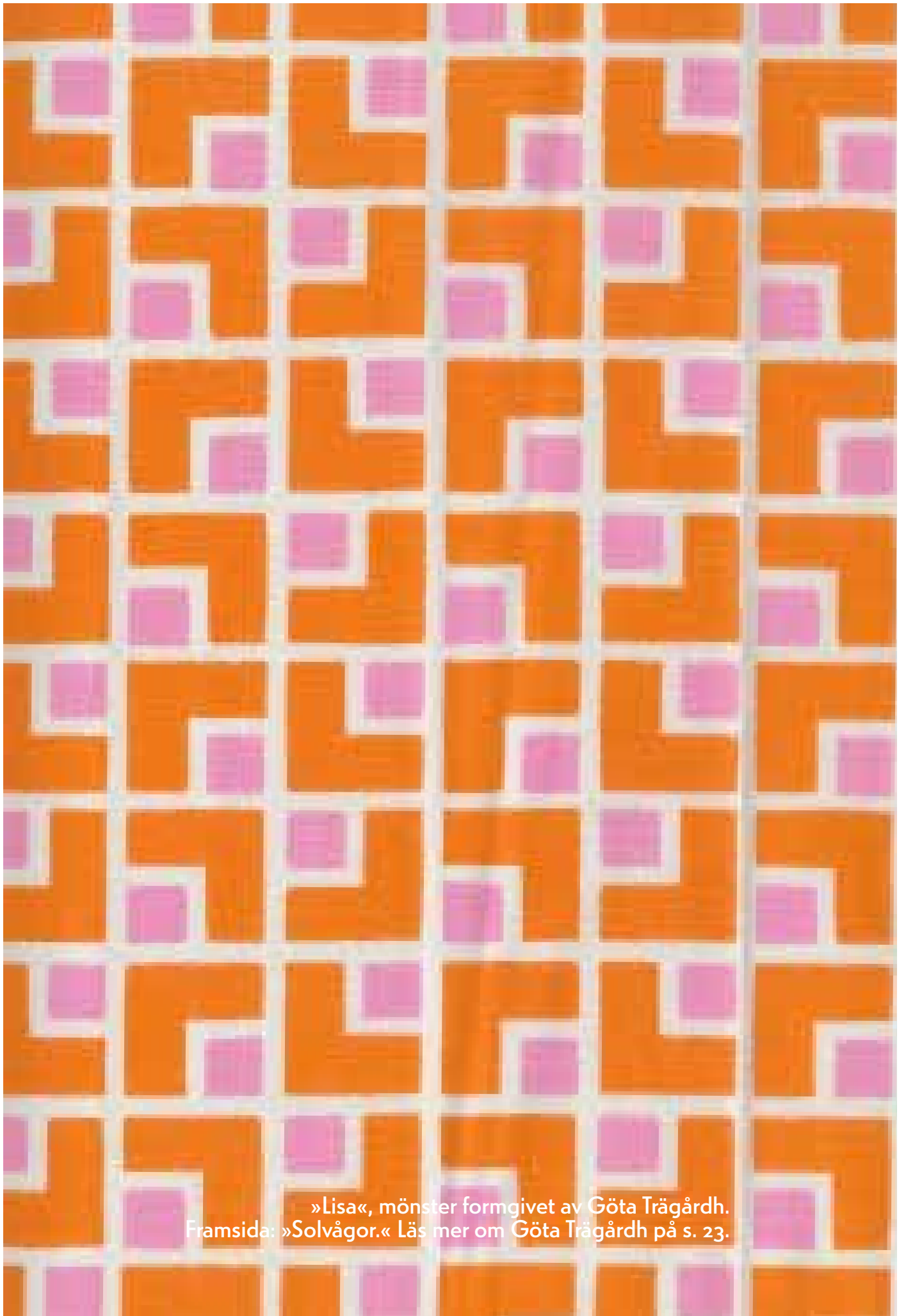
Här möter vi henne i en rad personliga porträtt av tidigare elever och släktingar. Göta Trägårdh framstår närmast som en arbetsnarkoman, med tidiga morgnar och långa dagar. Eleverna från Beckmans ger en bild av en extremt disciplinerad person med höga krav, inte bara i sin verksamhet utan också till det yttre,

helt i linje med det professionella modeintresset – den ständiga följeslagaren rosa fanns allt som oftast med som färgaccent, i klädsel och smink.

Här ryms också en historia om yrkeskvinnan, i tid och bransch. I likhet med andra textilpionjärer som Astrid Sampe tycks viljan till självständighet ha följts åt av en strängt affärsmässig attityd – en till synes nödvändig hållning. Uppmaningarna till de kvinnliga eleverna var här talande: »Jobba nu, små flickor, jobba nu, för annars får ni inte jobb.«

Men vi möter naturligtvis och framför allt formgivaren i hennes egna verk. I *Göta Trägårdh* samsas mängder av mönster, färger och former som växer till en historisk överblick av en stilsäker persons resa genom skiftande trender. Vägiga mönster, blommiga mönster, monokroma, färgstarka, tidspräglade och tidlösa mönster – en närmast explosiv variation, att bläddra bland och inspireras av.

»Lisa«, mönster formgivet av Göta Trägårdh.
Framsida: »Solvågor.« Läs mer om Göta Trägårdh på s. 23.